

Ірина Гузар

“Людина повинна мати в собі якусь константу, людина повинна бути доброю...”

Народилася *Ірина Гузар* у Львові у відомій родині судді Юліяна й Марії Гузар 26 грудня 1905 року. Батько Юліан Гузар був урядником міністерства освіти у Відні. Після російського полону повернувся з родиною до Львова в 1922 р., де працював у сфері освіти. Середню й університетську освіту Ірина здобула у школі, гімназії сестер Василянок та Львівському університеті (1931). Отримавши диплом магістра німецької й класичної філології, десять років викладала німецьку, латинську і грецьку мови в тій самій українській гімназії сестер Василянок, а від 1939 до 1944 і в 1945-1973 роках працювала на кафедрах німецької та класичної філології у Львівському університеті (викладач, доцент, в.о. професора).

XVIII ст. За підтримки Берлінської академії наук надрукувала декілька праць у Берліні та дві в Італії. За наукову працю, зокрема за монографію, присвячену українському філософу *Григорію Сковороді*, одержала похвальну грамоту й медаль на міжнародній конференції у 1985 році в Стендалі від Німецької академії наук.

Ірина Гузар є авторкою 100 (83 друкованих, 17 рукописів) наукових праць з мовознавства та мистецтвознавства. Переклала німецькою поему “Мойсей” *І. Франка*, вірші *Т. Шевченка* і *М. Зерова*, повість *М. Коцюбинського* “Тіні забутих предків”, збірник оповідань “Зірниця” *О. Гончара*. Частина праць Гузар лишилися у рукописах, зокрема (латинською, польською, німецькою мовами): “Про містичні елементи та їх термінологію у драмах Евкліда” (1927); “Метафори і порівняння у діалогах Платона” (1929); “Предметне мислення Гете і наочність його мови” (1949). Від 1985 р. періодично жила в Торонто. Була дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка в Канаді та в Україні, членом інших міжнародних наукових організацій. У 2003 році отримала нагороду від Верховної Ради України “За заслуги перед українським народом”. Повернувшись в Україну, у 2004-2006 роках читала лекції на теми “Гете і Україна”, “Україна в європейській думці”.

Померла Ірина Гузар 4 січня 2008 року у себе вдома, у Львові. Її племінник, Патріарх УГКЦ *Любомир Гузар*, відправив Парастас. Похована на Янівському цвинтарі у гробниці батьків.

У 2007 році відбулася презентація книжки Ірини Гузар “Dauer im Wechsel. Lebenslinien” (“Тривалість у мінливості. Життєві лінії”) — автобіографії в науковому, філософському та поетично-мистецькому контексті. Це була незвичайна подія з огляду на те, що присутня на презентації авторка, проживши 101 рік свого нелегкого особистого й творчого наукового життя в Україні, залишалася доти здоровою, духом молодою і творчою людиною. Українська нація повинна пишатися, що ця славна жінка прославила ім'я України в світі.

Онук І. Гузар, д.ф.-м.н. *Скрипник І.І.*, син її доньки *Марти* і *І.В. Скрипника*, академіка НАН України, директора Інституту прикладної математики і механіки НАН України в 1977-2005 рр., працює в цьому ж інституті в м. Донецьку.

До проблеми ренесансу в Україні

У 1968 р. захистила докторську дисертацію в Київському університеті імені Тараса Шевченка. У 1973 р. її було звільнено за “націоналізм” з роботи в університеті. Уникаючи репресій, подалася в Таджикистан, де працювала 5 років у м. Куляб у Педагогічному інституті ім. Рудакі, викладаючи західноєвропейську літературу. Після повернення до Львова, зайнялась науковою працею про культурні зв'язки України у XVI-

Ще й досі, на жаль, з'являються хибні твердження, несумісні з сучасними науковими успіхами погляди, що, мовляв, “ми Відродження майже не знали, стрибнувши від середньовіччя до бароко” (“Нові Дні”, січень 1993. с.12). Як відомо, Україна належить до тих країн, що здавна були в орбіті впливів античного, грецько-римського світу. Завдяки цьому Україна ставала сприятливим підґрунтям для рецепції Відродження, інакше Ренесансу, що був своєрідним відродженням античності.

Вже в бронзовій добі (VIII ст. перед Хр.) у панівну тоді на території України хліборобську Трипільську культуру, що сягала корінням до неоліту, яку наука вважає підґрунтям української духовності, вникають паростки античної грецької культури, спершу у формі так званої “егейської” культури, що на ній виростала духовність античної Греції. Греки, переважно з Мілету (Мала Азія), Коринту й Атен, вкрили Україну спершу густою сіткою торговельних і стратегічних осередків, особливо гідний уваги осередок Візантія, неподалік від стародавньої Трої, заснований славним *Періклом*, керманічем атенського полісу (V-IV ст.).

З цих осель виростали поліси або міста-держави, як на побережжі Чорного моря, так і в глибині країни, куди греки посувалися ріками, головню Дністром, Дніпром, Богом, Доном, Кубанню. У їхніх верхів'ях вони часто будували свої храми (наприклад, на Лубенщині розкопано святині Артеміди, Діоніса, Аполлона).

Імпозантні залишки античної архітектури, скульптури, мозаїки і малярства збереглися, часом також з різними написами, в таких відомих містах-державах як Танаїс (біля Ростова), Тірас (Акерман), Ольвія (біля Миколаєва), Херсонес (біля Севастополя), Пантікапей (Керч) і багатьох інших. Це зразки “на висоті мистецтва корінної Греції” (*В. Січинський*).

Глибинна дія античної культури на землях України мала далекосяжні наслідки, бо розвинула не тільки естетичний смак, а й плекала почуття територіальної і психічної, взагалі культурної єдності племен майбутньої України. В цьому велика заслуга, зокрема, античного Боспорського царства зі столицею Пантікапей. Воно проіснувало близько восьмисот років, об'єднавши землі пізньої України — усе північне і частину південного Чорномор'я, Тавриду і Приазов'я.

У Боспорському царстві досягнула вершин культури, пізніше названа “понтійською”, з панівними античними елементами, орієнтальною домішкою та локальними впливами корінного населення. Ця культура впливала й на західну та південну Європу. Коли Боспорське царство було розбите римським мечем, про що переможець *Гай Юлій Цезар* повідомив лаконічно Рим: “Прийшов, побачив, переміг!” — швидко розкрилися ворота впливам римської культури на Україну.

Ось як ілюструє цей факт дослідник княжої столиці — Крилосу біля Галича — *Я. Пастернак*: “Сліди княжих теремів — це для нас руїни палат римських цезарів, фундаменти церков їхніх владик — це залишки пишних римських святинь, а сліди княжих осель, стародавні поховання та всілякі дрібні знахідки княжих часів — це для нас ті різні пам'ятки класичного життя й мистецтва, що їх так часто добувають із землі на терені Італії чи Греції”.

Наочним стане для нас античний вплив в українському мистецтві, коли порівняємо, наприклад, плоскорізьбу “св. їздців” (XI–XIIст.) з Михайлівського монастиря в Києві з плоскорізьбою XIV–XVст., виконаною у візантійських іконографічних традиціях, різьблені ренесансні іконостаси П'ятницької церкви у Львові з малюнками на античних вазах (Керч), із фресковим малярством на грецьких і римських гробницях (у Криму), з мозаїковим і фресковим малярством старохристиянських святинь (Херсон, Керч та ін.). Відомий приклад творчого засвоєння принципів античного малярства — це Десятинна церква і св. Софія в Києві, що її побудовано за зразком римського Пантеону.

Треба пам'ятати, що вплив римської культури був не тільки безпосереднім, а проникав в Україну через посередництво Східно-римської імперії, Візантії (Царгород, Константинополь).

Візантійське мистецтво — це своєрідний варіант античного, грецько-римського, з творчим засвоєнням понтійських впливів, причому завжди відігравав певну роль культурний чинник корінного населення. В Україні виник українсько-візантійсько-романський стиль княжої доби. Візантійська культура сповнена вщерть античними традиціями; згадати б хоч такий факт, що антична музика, про яку не залишилось жодних свідчень, окрім одного фрагменту нот до однієї з трагедій *Евріпіда*, жила у візантійській церковній хорівій музиці, а тим самим і в українській.

До речі: від високорозвиненої візантійської культури, яка випромінювала щедри багатства далеко поза свої кордони, треба відрізнити так звану “візантійшину” — погіршливий термін для окреслення еклектичного, неорганічного і насильного насадження цієї великої культури.

Візантійські впливи далі живі: в мініатюрному малярстві вони стилістично переважають, особливо в плетінкових мотивах прикрас книг, в орнаментальних заставках рукописів, особливо XI–XV ст. Навіть із занепадом Візантії 1453 року її впливи не припинилися аж до наших часів. Про творче засвоєння форм візантійського мистецтва свідчить монастирська церква Св. Духа оо. Редemptористів у Михайлівцях на Пряшівщині (архітектор *В. Січинський*), що є зразком творчого поєднання сучасного мистецтва з традиціями старокняжої доби, доби Київської держави, коли її архітектура перевищила здобутки середньої і східної Європи. Згадана церква — це “новий чудовий образ змодернізованого візантизму” (*І. Кейван*).

Зі сказаного зрозуміло, що Україна “далеко раніше від своїх ближчих і дальших сусідів мала можливість черпати уміння з першоджерел античної культури” (*В. Січинський*). Ця обставина дала Україні змогу сприйняти органічно і творчо ренесанс, що виріс на античних підвалинах.

Він поширюється в Україні рано і огортає її цілу. З кінцем XV і на початку XVI ст. видно вже ранні ренесансні форми на таких будівлях, як, наприклад, на ратушах Львова, Перемишля, Бардієва (1506–1507рр.); ознаки цього стилю бачимо в перебудові церков старокняжих часів у Києві, Каневі, Переяславі тощо Прикладом

високого ренесансу є хоч би Чорний дім (1567 р.) і Успенська церква (1591–1629 рр.) у Львові. До пізніх ренесансних будівель, що вже мають ознаки переходу до бароко, належать, наприклад, П'ятницька церква у Львові та церква Богдана Хмельницького в Суботіві (1656 р.).

Про те, як глибоко ренесанс проникнув у всю українську культуру, говорить і те, що предмети щоденного вжитку виконували в ренесансному стилі (меблі, вишивки тощо).

Ренесансний стиль поширюється в Україні “більше ніж готика, бо більше відповідає візантійській спадщині... та всій українській владі” (*В. Січинський*). І це правильно, бо ренесансна людина, яку змальовують *Піко де ля Мірандоль* і філософ *Фічіно*, насправді втілена і в козацькій республіці, з центром у Запорозькій Січі на острові Хортиці. Лицарство, широкий розмах у діях і чесність, боротьба за правду і справедливість — це спільні риси ренесансної людини і козака. Козаки, часто високоосвічені, мечем і словом обороняли віру і правду. Найкращими зразками такого ренесансного козацького гуманізму можна вважати *Богдана Хмельницького* та *Івана Мазену*.

З появою *бароко* в Україні ренесансний стиль об'єднувався з ним, і в результаті цього синтезу виник оригінальний артистичний варіант — українське або козацьке бароко. Наочним прикладом цього стилю є величній будівлі, зведені за часів великого мецената гетьмана Мазепи, який був фундатором багатьох із них, як от: Миколаївський собор на Печерську в Києві (1690р.), церква Всіх Святих у Києві (1696р.). У стилі українського бароко збудовані й унікальні за своєю красою дерев'яні церкви.

Розвиток мистецтва йшов іншою дорогою в країнах, де не було ренесансу, як у Росії, і це підкреслює також російська вчена *Н. Коваленська* в праці “Російський класицизм” (1964, с. 23). Тому треба говорити про два варіанти бароко: в Україні, з її ренесансними традиціями бароко виникло в синтезі з ренесансом, і це називають “бароковим гуманізмом”; та в Росії, де ренесансу не було, бароко насаджено безпосередньо на середньовічну культуру, і цей російський варіант має назву “барокова готика”.

Отож твердження, що в Україні не було ренесансу і що “стригнули від середньовіччя до бароко”, не має підстав.

За матеріалами видань
підготувала *Олена Засць, м. Київ*